

هُوَ الْعَلِيمُ

شرح حدیث

عَنْوَانِ بَصِيرَةٍ

مجلس یکصد و نوزدهم

سید محمد حسن طهرانی

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

و صَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا وَ نَبِيِّنَا أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ

و عَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ وَ اللَّعْنَةُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ

امام صادق علیه السلام به «عنوان» می فرماید: وَ لَا يَدْعُ أَيَّامَهُ بَاطِلًا؛ روزگارش را نباید به بطالت بگذراند.

راجع به معنای بطلان و حقیقت مطالبی عرض شد و به اینجا رسید که بطلان عبارت از آن مسئله‌ای است که چیزی در دست انسان نمی ماند، مابازایی ندارد. عملی را که انسان برای او در این دنیا زحمت کشیده ولی در آن دنیا هیچ چیزی دستش را نمی گیرد را می گویند باطل. سعی کرده ولی آن سعی مانند آن استر طاحونه¹ و عصار² می ماند که صبح تا به شب به دور سنگ آسیاب می گردد و تصور می کند که مسافت طولی را پیموده، شب می بیند سر جای خودش است و از این عملش دیگران استفاده می برند؛ گندم آرد می شود و دیگران فایده اش را می برند، ولی این تا شب فقط به دور خودش چرخیده. بسیار مثال خوبی است که انسان همیشه متوجه این قضیه باشد که خدای ناکرده مثل آن استر نباشد.

عرض شد که در آیه شریفه می فرماید: **وَقَدْ مَنَّا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا (الفرقان، 23)** ما در روز قیامت تمام کارهایی را که انسان انجام داده است، همه را می آوریم و در جلوی او قرار می دهیم. هر عملی را که انجام داده؛ نماز خوانده، روزه گرفته، مجالس به پا کرده. اگر رفقا یادشان باشد عرض شد که منظور این آیه به اعمال حرام ظاهر نیست؛ چون معنا ندارد که عمل حرام ظاهر در میزان سنجش قرار بگیرد. در روز قیامت آن اعمالی در کفه ترازو قرار می گیرد که ظاهر مخالف با شرع نداشته باشد. و الا دزدی را در روز قیامت اصلاً روی کفه ترازو قرار نمی دهند - کفه ترازو یک استعاره است - یعنی در مقام میزان و سنجش، دزدی اصلاً در آنجا به حساب نمی آید که ببینند وزنش کنند و خالصش را بسنجند، این عمل چقدر خالصی دارد؟! مثل طلایی که یک زرگر آن طلا را محک می زند، می خواهد میزان خالصی طلا را بسنجد. اما شما یک فولاد را ببرید به زرگر بگویید محک بزن، می اندازد کنار، فولاد اینجا جایی ندارد. یک مقدار مس را ببرید به زرگر بدهید که او را محک بزن، می گوید مس که محک زدن ندارد. آهن و چدن را پیش زرگر تا به حال بردند که محک بزنند؟!

طلایی را که نمی دانند معیارش چقدر است؛ هجده عیار است، بیست عیار است، شانزده عیار است. وقتی که می خواهند محک بزنند اینها را می برند پیش زرگر و او محک می زند، می گوید این هجده است، نوزده

1. آسیاب.

2. اسب یا گاوی که با چشم بسته دور دستگاه روغن گیری گردانند تا آن را بکار اندازد. (فرهنگ فارسی معین)

است، هفده است. آن میزان خالصی را به ما می‌نمایاند.

در روز قیامت عمل را برای چه محک می‌زنند؟ این آیه شریفه که می‌فرماید: **وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ**؛ منظور از این محک برای چیست؟ میزان خالصی این عمل را در روز قیامت می‌سنجند که چقدرش برای خدا بوده و چقدر آن برای خودت بوده؟ چقدرش برای خدا بوده و چقدرش برای مصلحت اندیشی‌های ما بوده؟ چقدرش برای خدا بوده و چقدرش برای چشم و هم‌چشمی‌های ما در این دنیا بوده؟ آنجا هم که سر کسی کلاه نمی‌رود، اینجا ما می‌توانیم کلاه بگذاریم، آنجا فایده ندارد. می‌آیند عمل را با نیتی که بر آن عمل تعلق گرفته است، هر دو را می‌گذارند جلوی ما. این عمل تو، این نماز، این روزهات، این حَجَّت، این شغلت، این تبلیغت، این مجالست، این وعظ و خطابه‌ات.

همین‌که الان من صحبت می‌کنم این مجلس و صحبت را روز قیامت می‌آیند جلوی من می‌گذارند. تو این مطالب را گفתי ولی برای آمدن به این مجلس و گفتن این کلمات چقدر ما را در نظر گرفتی و چقدر خودت را؟ چقدر ما را در نظر گرفتی و چقدر موقعیت خودت را؟ در انتخاب کلماتی که می‌کنی آیا در آن انتخاب، ما را در نظر گرفتی و یا رعایت افرادی که در اینجا نشسته‌اند؟ چون فلانی نشسته است پس این حرف را نزیم، رعایتش را بکنم! اگر نبود می‌گفتم. حالا که فلانی اینجا نیست پس بگذار این حرف را بزیم. تمام اینها را می‌آیند چنان هم نشان می‌دهند که نمی‌شود تکان خورد. هیچ کاری نمی‌شود کرد.

این اعمال را در روز قیامت می‌آورند می‌گذارند در کفه ترازو **فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ * فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ (القارعة، 7 و 6)** هر کسی که کفه ترازوی او سنگینی کرد، کی کفه ترازو سنگینی می‌کند؟ وقتی شما در ترازو جنس بگذارید. روی ترازو هوا بگذارید سنگینی می‌کند؟! هوا که سنگینی نمی‌کند. فرض می‌کنیم که هر دو کفه ترازو الان به یک حساب و به یک نحو متعادلند. تا وقتی که شما بر یکی از این کفه‌ها جنسی را نگذاشتید این پایین نمی‌رود. این همان‌جا به حال خودش باقی می‌ماند. آن جنسی که در روز قیامت کفه ترازو را پایین می‌برد و خدای متعال از او تعبیر می‌کند **فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ** کسانی که در روز قیامت ترازوی آنها سنگین است، او عبارت است از میزان ارتباط و تعلق انسان با خدا در ارتباط با این عمل، که چقدر انسان با خدا در ارتباط با این عمل خالصی داشته. پنج درصد، پنج درصد می‌برد پایین یک سانتی متر این کفه می‌رود پایین، بیست درصد خالصی داشته یک مقداری، صد در صد خالصی داشته کفه می‌رسد به زمین. دوباره یک عمل دیگر را می‌آورند، دوباره یک عمل دیگر را می‌آورند. بعضی از عمل‌ها همین‌طوری ایستاده، دومی را می‌آورند همین‌طور ایستاده، سومی همین‌طور، هیچ به روی مبارکش اصلاً نمی‌آورد!

ای آقا! من این همه در این دنیا زحمت کشیدم، رنج بردم و تبلیغ دین تو را کردم! برای خودت کردی، یادت می‌آید وقتی که داشتی این حرف را می‌زدی در ذهنت چه گذشت؟ یادت می‌آید داشتی این کار را می‌کردی، برای چه این کار را کردی؟ این عمل را انجام بدیم تا روی دست او بزیم، او جلو نیفتد. عمل،

عمل خدایی بوده؛ این تبلیغ را انجام بدهیم تا اینکه او بر ما سبقت نگیرد. این کتاب را زودتر چاپ کنیم تا اینکه فلانی نیاید و مشابه این را به بازار عرضه نکند. این مقاله را بدهیم برای اینکه تا آنها، رقیب، کشور دیگر، گروه دیگر، افرادی که با انسان در تعامل و تضاربات نفسی هستند، آنها نیایند و این کار را انجام ندهند.

یکی از رفقا - خدا حفظش کند - برای ما کتابی آورده بود، کتاب خوبی هم چاپ کردند و مشغول هستند راجع به فرهنگ شیعه اعم از فرهنگ فقهی و غیرفقهی و مسائل اخلاقی آنچه که هست، تقریباً می شود یک جامعی در اصطلاحات و در الفاظ و مبانی چه فلسفی چه فقهی، بسیار کتاب خوبی است سه جلدش را هم برای بنده آورده اند. من مطالعه می کنم گاهی می بینم واقعاً زحمت کشیدند. می گفت وقتی که جلد اول این کتاب درآمد، یک شخصی که مسئولیت و چنین موقعیتی را هم او دارد و خیلی هم مبالغی خرج شده و امکاناتی هم در اختیارش گذاشته شده، آمد پیش ما، گفت فلانی شما با این کاری که کردید، تمام کار و کاسبی ما و دم و دستگاه ما را همه را باطل کردید، ما این همه زحمت کشیدیم و الان شما دارید این کار را انجام می دهید!

گفتیم خب چه کار کنیم؟ گفت بیایید شما تعطیل کنید که ما انجام بدهیم! گفتیم عجب! گفت شما بروید یک کار دیگر انجام بدهید. گفتیم حالا ما آمدیم بدون اینکه بیایم از کسی اعانه بگیریم و بدون اینکه تحمیلی بر کسی بکنیم این مسئله را انجام دادیم. پول خرج می شود، وقت گذاشته می شود، وقت گذاشته می شود، اینهایی که می روند این مطالب را جمع آوری می کنند که از هوا نمی آورند. می روند کتب را مطالعه می کنند. شب تا صبح بیداری می کنند، صبح تا شب بیداری می کنند، امکانات را به کار می اندازند از وسایل جدید هم بهره می گیرند. افراد را به این طرف و آن طرف می فرستند، فضلا را به کار می گیرند تا اینکه یک مجموعه مناسب و در خور توجهی را بتوانند ارائه بدهند.

ولی می بینیم در این فکر چی می گذرد؟ کسی روی دست ما نیاید. این عمل را در روز قیامت می گذارند در کفه ترازو، پنجاه سال برای فرهنگ شیعه زحمت کشیدیم! روی کفه ترازو، اصلاً یک میل هم نمی رود پایین، هیچ نمی رود پایین! مثال می زنم، حالا شاید هم در این بین یکی قصدش عوض بشود، تغییری پیدا بکند. فقط منظور این است که بدانیم چقدر مسئله مهم است. بدانیم که مسئله شوخی نیست و سرسری نیست و کلاه هم سر کسی نمی رود. عمل انسان را در روز قیامت می آورند.

یادم هست ماه رمضان بود، مرحوم آقا رضوان الله علیه راجع به روایتی از پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله راجع به امیرالمؤمنین علیه السلام که علی¹ قسیم النار و الجنة¹ داشتند صحبت می کردند و این فقره که در زیارت امیرالمؤمنین علیه السلام است السلام عليك يا ميزان الاعمال² که امیرالمؤمنین علیه

1. کشف النعمة، ج 1، ص 65.

2. المزار الكبير (لابن المشهدین)، ص 185: و سلام علی میزان الاعمال...؛ المزار (للشهید الأول)، ص 46: السلام علی میزان

السَّلام میزان اعمال است. محک است برای اعمال. چطور می شود محک باشد؟ چطور می شود امیرالمؤمنین محک باشد؟

یعنی همین شکل و شمایل و جسم و هیكل امیرالمؤمنین علیه السَّلام را می آورند و ما را در کنار قرار می دهند؟ ها؟ اینکه معنا ندارد. نه! امیرالمؤمنین علیه السَّلام در این دنیا چند سال زندگی کرد؟ ظاهراً شصت و سه سال زندگی کرد. نماز خواند، روزه گرفت، حج کرد، جهاد کرد، انفاق کرد، تبرّعات کرد، صدقات داشت، تبلیغ کرد، حکومت کرد، چهار سال و نیم حکومت کرد. آن کارهایی که ما در این دنیا باید کنیم، همه را امیرالمؤمنین علیه السَّلام کرد و دیگران هم کردند. حکومت به امام حسن علیه السَّلام نرسید، البته یک مدت کوتاهی حکومت کردند. امام حسین علیه السَّلام که اصلاً به حکومت نرسید. برای امام سجاد علیه السَّلام که اصلاً این مسائل مطرح نبود و ائمه دیگر. ولی امیرالمؤمنین علیه السَّلام اتفاقاً همه این کارهایی که ما در این دنیا می کنیم او هم انجام داد. از عبادات، شئون و اشتغالات و کارهایی که این دنیا باید انجام بشود؛ صدقات، تبرّعات، تبلیغات، سخنان، خطبه ها، مجالس، محافل، ارتباطات، معاشرت ها، همه این کارها را آمد انجام داد. با دوست چه برخورد کنیم، با دشمن چطور برخورد کنیم، با قوم و خویش، صله رحم، قطع رحم. این کارها را انجام داد.

در روز قیامت عمل امیرالمؤمنین علیه السَّلام را می آورند روی یک کفه. عمل ما را هم می گذارند روی یک کفه. یک وقت این عمل ما یک مقدار این کفه را تکان می دهد، می سنجند، یک درصد با عمل علی نزدیک است. یک وقت می شود دو درصد؛ یعنی آن خلوص و اخلاص و صفا و نورانیت و بهجت و ربط محض و بدون لحاظ تعلّقات مادی و شخصیتی و نفسانی که در فعل امیرالمؤمنین، نه تنها به نحو کمال و صد درصد است، بلکه بالاتر از این است. حق را با فعل امیرالمؤمنین علیه السَّلام دیگر باید اینجا سنجید. این هست قضیه. امیرالمؤمنین علیه السَّلام کجا فعلش صد درصد مطابق با حق است، اصلاً حق همانی است که امیرالمؤمنین انجام می دهد. ما باید فعلمان را با حق منطبق کنیم. ما باید ببینیم چقدر می توانیم خودمان را نزدیک کنیم و از این تعلّقات بیاییم بیرون، از این شخصیت ها بیاییم بیرون، از این هواهای نفسانی بیرون بیاییم. ولی امیرالمؤمنین علیه السَّلام مسئله اش این طور نیست و ائمه علیهم السَّلام حساب دیگری دارند.

این عمل را می گذارند در یک کفه ترازو و عمل ما را هم می آورند می گذارند. این می شود میزان اعمال. پس محک برای اعمال ما می شود فعل امیرالمؤمنین علیه السَّلام. اولیای خدا فعلشان می آید نزدیک می شود. آنهایی که به مقام توحید رسیدند دیگر فعل آنها برابر می شود. چرا؟ چون فعل آنها می شود فعل امیرالمؤمنین علیه السَّلام. نفس آنها دیگر می شود نفس امیرالمؤمنین علیه السَّلام. پلک زدن آنها می شود پلک زدن امیرالمؤمنین علیه السَّلام، خواب آنها می شود خواب امیرالمؤمنین علیه السَّلام. همان مجرای ولایت و مشیت و

نور و ابتهاجی که از رحمت واسعه پروردگار در نفس امیرالمؤمنین هست، همان می‌آید در وجود اولیاء، همه را می‌گیرد. پس فعل آنها می‌شود فعل او. عمل آنها می‌شود عمل او، نیت آنها می‌شود نیت او، فکر آنها می‌شود فکر او. اینها حسابشان جد است. بقیه افراد که در مقام مجاهده زحمت می‌کشند، کوشش می‌کنند، ما که این‌طور نیستیم، رودربایستی هم نداریم، ان شاء الله امیدواریم که همه ما مشمول دستگیری و عنایت امیرالمؤمنین علیه السلام قرار بگیریم.

ما می‌خواهیم نزدیک کنیم خودمان را، زحمت می‌کشیم، فکر می‌کنیم، می‌سنجیم اطراف قضیه را. خودمان را به جای دیگران قرار می‌دهیم، دیگران را به جای خودمان. اینها محک‌هایی است برای اینکه نزدیک کند انسان را. خودش را نزدیک کند. ملاحظات را در نظر می‌گیریم، اگر این کار را کردیم چه مسائلی نصیب ما می‌شود. ور می‌رویم، می‌سنجیم، می‌گوییم بشود که بشود، این دو روز دنیا چه ارزشی دارد؟ بعضی‌ها نه، بشود که بشود را نمی‌گویند. همین‌جا امیرالمؤمنین علیه السلام می‌آید می‌گوید من گفتم بشود که بشود، تو چرا نمی‌گویی؟ ملاحظه می‌کنی، مسائل را در نظر می‌گیری، خودت را در نظر می‌گیری، زندگی‌ات را در نظر می‌گیری، خانواده‌ات را در نظر می‌گیری.

من زخم را همان چند روز اول جلویم تکه تکه کردند، صدایم در نیامد. می‌توانستم بروم بیعت کنم یا نه؟ مصلحتی می‌توانستم یا نه؟ مصلحتی؟ تقیه، تقیه، تقیه، مصلحت، مصلحت، مصلحت، می‌توانستم یا نه؟ گفتم نمی‌کنم. چرا؟ باید حق تسلیم باطل باشد؟ نمی‌کنم این کار را. گفتند می‌کشیمت، بکشید، زنت را می‌کشیم، خب زنمان را کشتند دیگر، دیدید که تکه تکه‌اش کردند، بچه‌مان را کشتند.

این عمل امیرالمؤمنین علیه السلام می‌شود میزان اعمال. پس السلام عليك يا میزان الاعمال این است. نه آن روزی که در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله، به‌به‌ها و چه‌چه‌ها و یا علی گفتن‌ها و فاتح خیبر و فاتح خندق و آن زمان‌هایی که به آن کیفیت بود، نه آن به‌به‌های مردم ما را گرفت و به اندازه سرسوزنی رویش حساب باز کردیم و نه بعد از پیغمبر که در خیابان راه می‌رفتیم و مردم رویشان را می‌کردند به آن طرف که چشم ما به آنها نیفتد، نه روی اینها حساب باز کردیم. هر دو یکی بود برای ما. این می‌شود میزان اعمال.

امیرالمؤمنین علیه السلام داشتند با حضرت زهرا سلام الله علیها از خیابان می‌رفتند، بعد یکی سرشان را آن طرف کرد، حضرت زهرا عرض کرد: یا علی، این همانی بود که هر روز به شما سلام می‌کرد و با هم معانقه می‌کردید. حضرت فرمود اینکه چیزی نیست - به قول ما خدا حالا پدر این را بیامزد - ما سلام می‌کنیم جوابمان را نمی‌دهند! ببینید کار به کجا کشیده بود. امیرالمؤمنین علیه السلام می‌گوید ما سلام می‌کنیم جواب ما را نمی‌دهند. برای او هیچ تفاوتی نمی‌کند، هیچ فرقی نمی‌کند. یعنی اگر امیرالمؤمنین در ذهنش ذره‌ای خطور می‌کرد و بعد رد می‌کرد، میزان اعمال نبود. اصلاً در ذهن امیرالمؤمنین علیه السلام خطور نمی‌کند آن سلام و صلوات‌های دیروز و این رو کردن‌های امروز، هیچ برای او تفاوتی نمی‌کند. این می‌شود میزان اعمال.

السلام عليك يا میزان الاعمال.

و قدمنا الی ما عملوا من عمل؛ معنایش این است. یعنی تمام اعمالی که صورت ظاهری و صورت مناسب دارد، این عمل را ما می‌آوریم و در ترازو قرار می‌دهیم، هر عملی باشد. بعد نگاه می‌کنیم چقدر در این عمل خلوص نیت دارد، چقدر در این عمل ربط با مبدأ ملاحظه شده است و چقدر در این عمل ارتباط با خدا در نظر گرفته شده است. به همان مقدار ما به حساب می‌نویسیم. عمل دوم، عمل سوم، تا اینکه اعمال خیر تمام بشود. اعمال بدی هم که انسان انجام داده حالا بالاخره یا ان شاء الله مورد رحمت و مغفرت و عفو خدا قرار می‌گیرد یا با این گوشمالی درست می‌شود. البته این بسته به اینکه از اصحاب الیمین است یا غیر اصحاب الیمین است، از مستضعفین است، اینها حساب‌های متفاوت و مخصوص به خودش را دارد.

لذا اینجا است که می‌فرماید: **مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ (النحل، 96)** - آیه بسیار آیه عجیبی است - این آیه می‌فرماید: هر چه پیش شماست و مربوط به شماست، همه مضمحل شدنی و از بین رفتنی است. **مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ**، اموالی که تعلق به شما دارد همه از بین رفتنی است. می‌گویید نه! یک شب می‌آید دزد می‌زند، می‌گویید نه! یک روز قانون عوض می‌شود. همه اینها هم به جای خودش، عزرائیل را چه کنیم؟ آن را که دیگر کاری نمی‌شود کرد. ایشان تشریف می‌آورند و می‌گویند تمام تعلقات تا الان تمام شد. این آیه را عزرائیل موقع قبض روح می‌خواند **مَا عِنْدَكُمْ الان يَنْفَدُ**، تمام، هر چه تا به حال به تو تعلق داشت. زن به تو تعلق مگر نداشته؟ تمام شد. مال مگر تعلق نداشته؟ تمام شد. فرزندان مگر تعلق نداشته؟ تمام شد. ریاست مگر تعلق نداشته؟ دیگر تمام شد. وزارت مگر تعلق نداشته، چقدر برایش کوشش کردی؟ داشتی جان را هم می‌دادی! حالا بگیرش. تمام شد.

تمام آنچه را که **عِنْدَكُمْ** به ما بر می‌گردد نه **عِنْدَ اللَّهِ** آنچه را که به **عِنْدَكُمْ** و **عِنْدَنَا** بر می‌گردد، تمام اینها **يَنْفَدُ**، **نَفَدَ** یعنی تم، تمام شد. بی‌اصل شد، بی‌پایه و پوچ شد. این را می‌گویند نفد. مضمحل شد. **و ما عند الله باقی**؛ آن که پیش خداست باقی است. **ما عند الله** یعنی چه؟ یعنی آن کارهایی که برای خدا کردی، آنها باقی است. برای خدا کردی باقی است. آن کارهایی که در نیت خدا بوده، آنها الان باقی است. آنها با تو می‌آیند. آنها این طرف نمی‌مانند و همراه تو است. همچنان که پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمودند:

تَحْيَرُ خَلِيطًا مِنْ فِعَالِكَ إِنَّمَا قَرِينُ الْفَتَى فِي الْقَبْرِ مَا كَانَ يَفْعَلُ¹

تمام آنچه را که انسان انجام داده است همراه او خواهد آمد و با نفس او معیت پیدا خواهد کرد. زیرا روح انسان که روح مجرد است، در طریق تجرد خود اکتساب فضائل و اکتساب رذائل، از نقطه نظر تجردی آنها را می‌کند. عمل را انجام داده است ولی روح آن عمل با اوست. چه روحش، روح خبیث باشد یا روح روحانی و نورانی باشد. عمل را در اینجا انجام داده و بین او و عمل فاصله افتاده ولی آن صورت ملکوتی و

1. بحار الانوار، طبع بیروت، ج 74، ص 111، باب 6؛ از اعمال و افعال خود رفیق و دوستی انتخاب کن، همانا قرین و جلیس انسان در عالم قبر، آن اعمالی است که انجام می‌داد. **الأمالی** (للصدوق)، ص 3؛ **الخصال**، ج 1، ص 115.

مثالی و برزخی عمل با اوست. آن از بین نمی‌رود.

شما یک کاری را انجام دادید، یک خلافتی را نسبت به رفیقان کردید، غیبت رفیقان را کردید، پشت سرش حرف زدید و این حرف به گوش او رسیده. این عمل که انجام شد و تمام شد، چرا تا حالا خجالت می‌کشید؟ چرا هنوز شرم‌منده هستید؟ چرا نمی‌خواهید چشمتان به چشمش بیفتد؟ چرا؟ چون آن صورت برزخی همراه با شماست. حرف گفته شده، حرف مشمول مرور زمان است. الان این حرف را من زدم، همین الان، مجلس چقدر طول کشید تا الان؟ از وقتی که من صحبت کردم تا الان، اینها بین من و بین صحبت‌های من دیگر پرده افتاد، حتی همین حرفی که الان زدم، تمام شد. چون رفت، رفت و به دست ماضی و گذشته سپرده شد. ولی یک‌یک صحبت‌های من، صورت برزخی‌شان همراه با من است.

وقتی که این مجلس تمام می‌شود، می‌گویم عجب، چرا من این حرف را زدم؟ عجب چرا این را گفتم؟ به چه خوب شد که این را گفتم. این به و چه عجب و اظهار تألم، همان صورت برزخی است که همراه با من می‌ماند درحالتی که بین عمل و من فاصله افتاده. در ساعت ده مجلس شروع شده و فرض کنیم که در ساعت یازده و نیم و دوازده هم تمام شده. خصوصیات همه می‌ماند. عملی را که ما انجام می‌دهیم بین ما و بین آن عمل فاصله می‌افتد. آن ظاهرش است ولی آن صورت ملکوتی همراه ماست لذا دائماً متألم هستیم، دائماً شرم‌منده هستیم یا دائماً خوشحال هستیم، مسرور هستیم. نمازی که می‌خوانیم، آن عملی که انجام می‌دهیم از استقامت و آن فعل، جدایی می‌افتد، اما آن روحانیتش با ما می‌ماند. یا کدورتش با ما می‌ماند. نماز می‌خوانیم ولی این نماز برای ما کدورت می‌آورد. آن کدورتش با ما می‌ماند. روزه که می‌گیریم همین‌طور. هرچه را که انجام می‌دهیم در ارتباط با خود و دیگران برای انسان باقی می‌ماند. لذا انسان می‌گوید ای کاش ما این کار را نمی‌کردیم. مردم نمی‌گویند این دنیا ارزش این را داشت که برایش این کارها را بکنی؟ ارزش این را داشت که برای رسیدن به این موقعیت دل فلانی و فلانی را برنجانی؟ ارزشش را داشت؟

این ارزشش را داشت، ارزشش را داشت، همان صورت ملکوتی است که از بین نمی‌رود. این با انسان منتقل می‌شود. این با انسان می‌آید آن طرف. در روز قیامت یک مرتبه می‌آیند می‌گویند **ما عندکم ینفد و ما عند الله باق**؛ آنچه را که به شما نسبت دارد، او از بین می‌رود. آنچه را که به ما تعلق دارد او از بین می‌رود. و آنچه را که به خدا تعلق دارد، یعنی جنبه ربطی اوست، او باقی می‌ماند، در همه ابعاد. در زمینه بطلان، انسان خیلی باید دقت کند، فقط بطلان این نیست که انسان کارش را به گناه بگذراند. آن یک مرتبه دیگری دارد و برای عوام است. ما نسبت به بطلان باید عمیق‌تر و دقیق‌تر فکر کنیم.

چگونه می‌شود که عملی انجام بدهیم، بعد از مدتی متوجه شویم که این عمل باطل بوده؟ نتیجه‌ای عاید نشده. این عمل، کفه ترازو را سنگین نکرده است. آن کجاست؟ آن آنجایی است که انسان نسبت به آن فعلی که انجام می‌دهد و عملی که انجام می‌دهد رعایت موازن را آن‌طور که باید و شاید نکرده باشد. متوجه می‌شود که روزگارش به بطلت گذشته. درس خوانده، آن درس برای او مفید نبوده، چند سالش را بیهوده گذرانده.

زحمت کشیده، آن زحمت برای او مفید نبوده، روزگارش را به بطلالت گذرانده. کار کرده، خواسته دستگیری کند ولی در واقع دستگیری نبوده. خواسته کمک کند، در واقع کمک نبوده.

یک وقت رفقا تصور نکنند حالا چطوری ما به این برسیم و شاید متوجه نشویم و در بسیاری از اوقات، صلاح و فساد مسئله برای ما روشن نیست و چه محک‌هایی باید در اینجا بزنیم! نه! هر کسی به آن میزانی که در توان دارد و به آن میزانی که خدا به او فهم داده، به همان مقدار از او می‌خواهد. پس خیلی روشن است. هر شخصی به هر مقداری که خدا به او از حجج متصله و منفصله و ادله و بینات در اختیار او گذاشته است. به همان مقدار نه بیشتر. طبعاً آن نیاتی که در اولیای خداست، آن نیات از ما متمشی نمی‌شود و ما هم نباید تفکر این را بکنیم که حالا به آن مقدار از خلوص و ربط و اتصالی که آنها در زندگی خودشان، اعمالشان، رفتارشان، گفتارشان، پندارشان، خطوراتشان دارند، به آن مقدار ما داشته باشیم.

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم می‌فرمود: **انه لیُغان علی قلبی و انی لاستغفر الله فی کل یوم سبعین مرة¹** من در ارتباط با مردم در طول روز، قلب من و نفس من یک قدری از آن جنبه اتصالی خودش و از آن زلالت خودش تغییر پیدا می‌کند. با مردم می‌آیم می‌نشینم، صحبت می‌کنم، با این حرف می‌زنم، با او حرف می‌زنم، بالاخره لازمه تبلیغ و لازمه معاشرت با مردم، سروکله زدن با آنهاست دیگر. این تغییر و تحولی که در ارتباط من با مردم برای من پیدا می‌شود، موجب می‌شود که یک کمی احساس بکنم یا نکنم! آن جنبه زلالت و ربطیتی که متوقع من است. ببینید پیغمبر چه می‌فرماید، ما کجا هستیم، پیغمبری که به مقام جمعیت رسیده است، پیغمبری که مراتب سیر خود را طی کرده است، پیغمبری که فناء ذاتی مقامی پیدا کرده است، پیغمبر که بقاء پیدا کرده. این پیغمبر این حرف را می‌زند. برای چه این حرف را می‌زند پیغمبر؟ می‌خواست خودش را به ما معرفی کند و بگوید من این‌جوری هستم؟ نه، پیغمبر می‌خواست این را بفرماید که راه خدا روابط بر نمی‌دارد، ضوابط برمی‌دارد. من رسول خدا را هم در بر گرفته، من هم مشمول همین هستم. **لیُغان علی قلبی**، ما دیگر حساب خودمان را باید برسیم.

من هر روز هفتاد مرتبه استغفار می‌کنم - بیش از هفتاد مرتبه هم آمده در روایت - هفتاد مرتبه من استغفار می‌کنم. این استغفار دوباره آن اتصال ظریف و عمیق را به وجود بیاورد، حالم را دوباره برگرداند. کل یوم هر روز مسئله این‌طور است. هر روز مطلب به همین کیفیت است.

این مسئله، مسئله‌ای است که ما باید به آن دقت کنیم. یعنی اینکه چطور می‌شود انسان یک عملی را انجام می‌دهد که خیر است ولی در واقع خلاف اوست. حالا صحبت ما راجع به کلام پیغمبر این بود که آیا آنچه که موجب اضطراب سرّی که راجع به ذنب انبیاء شمرند که: **ذنب الانبیاء من اضطراب السّر²** آن

1. من لا یحضره الفقیه، ج 4، ص 385.

2. مصباح الشریعة طبع اعلی بیروت، ص 97، الباب الرابع و الاربعون فی التوبة: ... توبة الانبیاء من اضطراب السّر...

اضطراب سرّ را اصلاً ما می‌فهمیم تا اینکه به آن فکر بکنیم یا نه؟ اصلاً به عقل ما نمی‌رسد که این چه نحوه ربطی است که رسول خدا در عین مقام جمعیت خود و در عین مقام وحدت خود که کثرت را از همان دیدگاه وحدت به او می‌نگرد و با او تماس دارد و او را لمس می‌کند، این رسول خدا در چه موقعیتی است که این حرف را می‌زند.

اصلاً ما متوجه این قضیه می‌شویم یا نه؟ نه، توقع هم نباید داشته باشیم. حالا اگر خداوند عنایت کرد، توفیق داد و بعد انسان شمه‌ای از این مطالب را فهمید، آن موقع بر طبق فهمش هم خدا تکلیف می‌کند. الان ما این تکلیف‌ها را نداریم. و خدا هم از ما نمی‌خواهد. چرا؟ چون فهمش را نداریم، سعه‌اش را نداریم، درکش را نداریم.

ولی آنچه را که از ما می‌خواهد الان، این کلام امام صادق علیه السلام، این کلام، کلام به پیغمبر که نیست، کلام برای ماست. **وَلَا يَدْعُ أَيَّامَهُ بَاطِلًا**؛ ایامش را به بطالت نگذراند خطاب به ماست. یعنی ما در خود آن عبادتی که انجام می‌دهیم و تصور می‌کنیم که این عبادت ما منطبق با واقع است، این عمل ما منطبق با واقع است، این اشتغال ما منطبق با واقع است، این را می‌خواهیم برای خدا انجام بدهیم، مبدا در اینجا گرفتار بشویم. این مسئله است. این مهم است.

آنچه که برای یک سالک راه خدا نسبت به سایر افراد باید مورد توجه قرار بگیرد، این است. سایر افراد فرض کنید که چهل سال درس می‌خوانند، در نظرشان این است که برای خدا هم می‌خوانند، زحمت می‌کشند، بیداری شب می‌کشند، گرما را تحمل می‌کنند، سرما را تحمل می‌کنند تا اینکه به یک نتیجه‌ای برسند. بطلان برای این افراد این است که در حین اینکه دارند اینها را می‌خوانند مبدا این علوم بیاید و آنها را بگیرد و در یک موقعیتی قرار بدهد که خود این علوم برای آنها به یک مانع و به یک حاجب و پرده‌ای در قبال رسیدن به حق تبدیل بشود. این خطر است.

آن کسی که کلام امام صادق علیه السلام را می‌خواند... مگر نبودند از این افراد؟ نسبت به بعضی از این افراد هم مطالبی خدمت رفقا عرض شد دیگر. آنهایی که پیش مرحوم آقا رفت و آمد می‌کردند و ارتباط داشتند، آنها چه کسانی بودند؟ همه آنها که افراد بی‌اطلاعی نبودند. بعضی از آنها افراد مطلعی بودند. از نظر ارتباطات اجتماعی در سطح بالای ارتباطات قرار داشتند. از نظر شخصیت اجتماعی در حد بالایی قرار داشتند. مورد توجه همه بودند. همه آنها را می‌شناختند. ولی صحبت در این است که همراه با این علوم و مسائلی که برای انسان، خداوند توفیقش را آماده می‌کند، همراه با این، یک پدیده دیگری و یک حادثه دیگری به نام تعلق به کثرات و تعلق به نفس وجود دارد که اگر انسان در ارتباط با این مسئله به‌طور موازی متوجه این قضیه نشود، این علوم و این استعداد و این تجربه و این زحمت و این تکاپو می‌آید و در خدمت این حادثه و پدیده قرار می‌گیرد و ذهن انسان را و نفس انسان را و ضمیر انسان را از رسیدن به حق مانع می‌شود. و ای کاش این، این کار را انجام نمی‌داد. ای کاش نمی‌رفت دنبال اینها، ای کاش این مسائل برای او حاصل نمی‌شد. این امکانات

برای او به دست نمی‌آمد. چون اگر به دست نمی‌آمد اقبالاً دستش را در دست یک شخص خیبری می‌گذاشت. حالا آمده آن امکانات برای او یک پوششی ایجاد کرده است که آن پوشش نمی‌گذارد این امکانات و علم و ادراک و شعور با آن نورانیت اصلیه خودش ارتباط برقرار کند، چون کلام امام صادق علیه السلام نور است، بیان امام صادق علیه السلام نور است، آیات قرآن نور است، اخلاق نور است، فلسفه نور است، عرفان نور است، همه اینها نور است. ولی مدرکاتی که هنوز به مرتبه ملکوتی او سرایت نکرده است، در عالم مثال و برزخ او می‌آید و او را در آن پوشش محبوس می‌کند. این می‌شود بطلان برای او.

آن وقت از کجا ظاهر می‌شود مسئله؟ از آنجایی که به جای اینکه این علم در خدمت رسیدن او به حق و نور و ولایت و بهره‌گیری از ارشادات و راهنمایی‌ها و دستورات ولی خدا قرار بگیرد، ولی خدا با همین معلومات در حاشیه رانده می‌شود. با همین معلومات و با همین معلومات ارتباط او با ولایت قطع می‌شود و با همین معلومات... واقعاً عجیب است یک نامه‌ای امام سجاد علیه السلام به محمد بن مسلم زهری دارند خیلی عجیب است، خیلی عجیب است. در آن نامه حضرت می‌فرمایند تو یک شخص عالمی هستی، تو یک شخص زحمت کشیده‌ای هستی، مردم روی تو حساب می‌کنند، دولت و حکومت روی تو حساب می‌کند. چه شده است تو را که همین معلومات و همین مدرکات و همان را که باید به عنوان نردبان برای رسیدن به حق به کار بگیری، در خدمت خلفا به کار می‌گیری! خیلی عجیب است. یعنی انسان به کجا می‌رسد؟ غذایی را که می‌خورد به جای اینکه برای او سدّ جوع کند تبدیل به سمّ می‌شود. آبی را که می‌خورد به جای اینکه رفع عطش بکند برای او تبدیل به سمّ می‌شود. هوایی را که استنشاق می‌کند برای اینکه اکسیژن را به سلول‌هایش برساند، آن هوا تبدیل به اختناق می‌شود و او را به خفقان می‌اندازد. همین قضیه و همین مسئله.

اینجاست که ما به هیچ مطلبی به عنوان خود او به نظر استقلال در ارتباطات خودمان نمی‌توانیم نگاه کنیم. نه به علوممان، نه به اشتغالمان، نه به کارمان، نه به نمازمان، نه به روزه‌مان، تمام اینها به عنوان استقلال که دست بگذاریم، بگوییم که این حق است. نه، تا آن باطن را درست نکنیم، تا آن صورت ملکوتی و برزخی آن را درست نکنیم، نمی‌توانیم بگوییم این درست است. صورت برزخی وقتی درست شد، نماز هم درست می‌شود، روزه هم درست می‌شود، حج هم درست می‌شود، حکومت هم درست می‌شود حکومت هم درست می‌شود. ارتباط با مردم هم درست می‌شود. دیگر آن ارتباط برای انسان مضر نخواهد بود. ارتباطی است که منبعث از نور است. و ارتباط منبعث و نشأت گرفته از نور و حق و ولایت مگر می‌تواند مکدر باشد. مگر می‌تواند ظلمت بیافریند، مگر می‌تواند حکومت مالک اشتر او را از خدا دور کند، ابداء. مگر می‌تواند حکومت محمد بن ابی بکر او را از خدا دور کند، ابداء. مگر می‌تواند حکومت مدائن سلمان، او را از خدا دور کند. چرا؟ چون آنها از طرف امیرالمؤمنین علیه السلام رفتند.

البته خیال نکنید هر کسی از طرف امیرالمؤمنین علیه السلام رفته کارش تمام است، عبدالله بن عباس هم از طرف امیرالمؤمنین علیه السلام رفت. نه، آن ولایت و ربطی که براساس آن ربط حرکت می‌کند، آن ربط

همیشه پشت این را دارد. لذا آن ربط را اول تحصیل بکن، بعد هر کاری خواستی بکن. اول آن ربط باید به دست بیاید. اول باید پشتوانه ولایت را انسان به دست بیاورد آن موقع هر کاری که می‌کند ممضی خواهد بود. نمازش ممضی خواهد بود، روزه‌اش ممضی است، قضاوتش ممضی است، حکومتش ممضی است، جهادش ممضی است، دفاعش ممضی است، دستگیری‌اش ممضی است، معاشرتش، همه آنها ممضی است. چرا؟ چون آن صورت ملکوتی او صورت ملکوتی نورانی است و صورت ملکوتی حق است. آن صورت ملکوتی نقش خارج را می‌سازد نه اینکه نقش خارج، کسب صورت ملکوتی کند. مطلب می‌شود عکس. این دیگر ایامش باطل نیست. پس بنابراین این مربوط به اینها. این افراد باید حساب را بسنجند دیگر، مسئله را در نظر بگیرند دیگر. افراد در ارتباطات خودشان باید این قضیه را مدنظر بگیرند و این مسئله را باید لحاظ کنند.

اما سالک چه؟ کدام خطر سالک را تهدید می‌کند؟ برای سالک چه خطری است؟ برای آن کسی که مدعی است که راه خدا را می‌رود دیگر چه خطری است؟ خیلی خطر بالاتر. خطر سالک این است که خود سلوک برای او تبدیل به یک پوششی بشود و او را در محدوده آن پوشش محبوس کند. این خطر، خطر برای سالک است. من سالکم و دیگر کارم تمام است! من پا در راه خدا گذاشتم و دیگر مشمول دستگیری هستم! تمام شد قضیه. من قدم در راه خدا گذاشتم و کسی که قدم در راه خدا بگذارد دیگر از خطرات رهایی پیدا کرده است! و صرفاً هم که این نیست. حرکت می‌کند، ذکر می‌گوید، ورد می‌گوید، نماز شب می‌خواند، برنامه خودش را تطبیق می‌دهد. به خیال خودش در مسیر است. دستوراتی که داده می‌شود انجام می‌دهد و درست هم انجام می‌دهد. نه اینکه خلاف است، نه نه، درست است. مطالب را انجام می‌دهد طبق آنچه که به او گفته شده عمل می‌کند، ولی این عمل کردن‌ها کم‌کم می‌آید و او را هی از مردم و هم‌کیشان خود و رفقای خود و دوستان خود هی کناره می‌اندازد.

آن ذهنیت سلوکی! این خطر، خطر بزرگی است و باید برای این مسئله دوا اندیشید. حالا بقیه مطالب را می‌شود کاری کرد. بالاخره انسان به یک نحوی سعی می‌کند و تلاش می‌کند. بسیاری از افرادی که در خدمت بزرگان بودند و بعد از آنها فاصله گرفتند و آنها را به کنار گذاشتند و مشمول رفض و طرد شدند به همین خطر مبتلا شدند. سالک وقتی که پا در راه خدا می‌گذارد، باید هر روز کارهای خودش را محاسبه کند، امروز چه کار کردم؟ نه اینکه تمام شد و رفت. ما آمدیم خدمت بزرگان و تمام شد. چند سال بعد هم بیاییم یک مروری بکنیم.

امروز تا غروب را چه کردم؟ مگر مسئله مراقبه شوخی است. این همه تذکر دادند، مرحوم آقا تذکر دادند، بزرگان در کتاب‌هایشان، همه گفتند. واقعاً به این مسئله ما رسیدیم؟ امروز را چه کردم و امروز را چه کار باید بکنم؟ چقدر امروز حرکت کردم؟ چقدر امروز به فهمم اضافه شد؟ چقدر امروز خودم را با مطالبی که گفته می‌شود تطبیق دادم؟ با آن مسائلی که بیان شده. مگر کم مسئله گفته شده؟ چندتا کتاب آقا را درست مطالعه کردن کافی است که انسان مسئله به دستش بیاید. مسائل گفته شده. مرحوم آقا می‌فرمودند ما سه برابر

آنچه که باید برای مردم مطالب می‌گفتیم، مطلب گفتیم. سه برابر، یعنی یک برابرش هم کافی بود مسئله به دست انسان بیاید. همه مطالب را گفتیم، همه مسائل را شرح دادیم. چقدر با آن مطالبی که برایمان گفتند و مطالبی را که مطالعه کردیم از کتب بزرگان، چقدر جلو آمدیم؟ چقدر حرکت کردیم؟ چقدر خودمان را وفق دادیم؟ واقعاً؟!

بنده از خودم می‌گویم، هیچ شوخی هم نمی‌کنم. چند روز پیش بود یک قضیه‌ای اتفاق افتاد، نشستم تمام کارهای خودم را مرور کردم. گفتم واقعاً ما این حرف‌هایی که برای مردم می‌زنیم، خودمان به آنها عامل هستیم یا نه؟ بالاخره یک روزی هم این قضیه اتفاق می‌افتد دیگر، بین ما و شما فاصله می‌افتد. ان‌شاءالله آن دنیا همه مشمول عنایت و لطف ... ولی علی‌کل حال انسان باید حساب برسد. دیدم نه این طور نیست، خودم به بعضی از مسایل عمل نکردم. کم گرفتم، مسامحه کردم، ملاحظات می‌کردم، راه خدا که شوخی ندارد. نسبت به بعضی‌ها نگاه کردم، نه! چیزی به نظرم نمی‌رسد، بدون رودربایستی. نسبت به بعضی‌ها دیدم نه! بعضی از مسائلی که حالا بین خودم می‌گذرد. هر شخصی یک هفته بنشیند سر هفته و این مسائل هفته‌ای که بر او گذشت، بیاید بنشیند نگاه کند، کارهایی که انجام داده، مطالبی که انجام داده، چقدرش باعث پایین رفتن آن میزان شده؟ باعث ثقلت آن میزان شده؟

مرحوم آقا می‌فرمودند افرادی که اول می‌آیند به چیزی کاری ندارند. این مطالبی که عرض می‌کنم محک‌ها و ملاک‌هایی است که عرض می‌کنم. به این ملاک‌ها باید یکی یکی عمل کنیم، عمل کردیم ان‌شاءالله خداوند لطف بیشتر و توفیق بیشتری شامل می‌کند. اگر عمل نکردیم نه! از کیسه ما کم می‌گذارند. گفت به هر مقدار که پول می‌دهی آتش می‌ستانی. این قاعده طبیعی و این ملاک کلی است.

ایشان می‌فرمودند افرادی که اول می‌آیند، قشنگ می‌روند آن گوشه دو زانو می‌نشینند. نه به هیچی کار دارند، نه به این طرف، نه به اینکه دیوار چه رنگی است، نه اینکه چندتا اینجا لامپ خورده، این کنار چه می‌گذرد، کی آمده، کی رفته. چرا؟ با چه ملاکی آمده؟ با چه حسابی آمده؟ آمده بین خودش و بین این بزرگ ربطی برقرار کند و براساس آن ربط رشد کند. این اصل قضیه است. این یک مقداری می‌آید جلو، طبعاً به او دستور داده می‌شود، مسائل به او گفته می‌شود، همین طور مجالست زیاد می‌شود، هی مراوده زیاد می‌شود. نگو این مسکین همراه با این ارتباط بیشتر و همراه، کم‌کم آن ملاک اول، آن ملاک اول که ارتباط با بزرگ بود، کم‌کم آن تبدیل به یک عادت می‌شود.

ما الان وقتی که شروع می‌کنیم به نماز خواندن، این قدر **اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ** تا **قُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ** را گفتیم که اگر از همان اولی که می‌گوییم **الله اکبر** حواسمان برود در آن طرف دنیا، قشنگ از همه مخارج آن الفاظ را ادا می‌کنیم تا **و لم یکن له کفواً اَحَدٌ**. تمام می‌شود، یک دفعه می‌رویم رکوع. اصلاً یک کلمه هم ... چرا؟ نفس عادت کرده. وقتی نفس عادت کند طوطی وار همان مطالب را می‌گوید.

آن ارتباط با آن بزرگ برای او به یک عادت تبدیل شده است عزیز من! این عادت خطری است که او را

نسبت به رشد تهدید می‌کند. وقتی تبدیل به عادت شد کم‌کم چشمش می‌افتد، این چیست؟ این پارچ الان جنسش از چیست؟ فرش از کجا آمده؟ این کیست در اینجا آمده؟ آن کیست در آنجا آمده؟ این شغلش چیست؟ این چه کار می‌کند؟ این چه کار با آقا دارد؟ چرا؟ آن ملاک تبدیل به عادت شد. وقتی تبدیل به عادت شد، شد یک پوشش. آن پوشش دیگر او را ... آمدن پیش بزرگان به خاطر این است که آن ملاک وثیق‌تر بشود، محکم‌تر بشود، نه اینکه بشود یک عادت. خود سلوک آن وقت می‌شود یک عادت. اول به کسی کاری نداشت که چه شخصی هست و چه. یک مدتی که پیدا شد، چرا آقا با این ارتباط دارد؟

در زمان مرحوم آقا یک نفر به من گفت چرا آقا با فلان آخوند ارتباط دارند ولی فلان آخوند دیگر از علما، سادات، در طهران که هنوز هم حیات دارند، چرا با ایشان ارتباط ندارد؟ خب تو استاد هستی یا او؟ تو بهتر می‌فهمی یا او؟ اگر بخواهی بگویی چرا و چرا، در تمام ریزه‌کاری‌ها دیگر ماندی. در تمام مسائل دیگر ماندی! وقتی که این مقدار را تو پذیرفتی که عقل برتر است، این مقدار را پذیرفتی که از تو مافوق است، بیا از این مقدار برای خودت استفاده کن. دیگر چه کاری داری به اینکه او با چه کسی ارتباط دارد و با چه کسی ارتباط ندارد. تو از زوایای نفس او خبر داری؟ تو از افکار او اطلاع داری که برای چه ارتباط ندارد؟ تو اندازه یک انگشت دانه هم عقلت نمی‌کشد، آن وقت می‌خواهی که دریا را با یک انگشت دانه بکشی. چی داری فکر می‌کنی؟ لذا این افراد می‌آیند و این سلوک برای آنها دامی می‌شود که از این دام نمی‌توانند در بیایند و همین باعث سقوط می‌شود. یا سقوط یا توقف.

یکی از آن خطرات مهمی که آن فردی را که مرحوم آقا در کتاب از او اسم بردند و مشمول طرد مرحوم آقای حداد قرار گرفت همین بود. که آن ملاک برای او ... بنده می‌دیدم دیگر، در سفرهایی که می‌کردیم و گاهی احساس می‌کردم من در همان سنین طفولیت خودم، شانزده هفده سالگی به ایشان تذکر می‌دادم. او به حساب خودش مثلاً به ما می‌گفت کی هستی که حالا؟ ما که فلان و ... می‌گفتم نه این غلط است. من درست است هفده سالم است، ولی آیا این فکر من موافق هست با حق یا نیست، برویم سؤال کنیم. می‌گفت نه یک مسائلی هست که شما هنوز زود است این مطالب را بدانید. می‌گفتم خب حالا زود است یا دیر است، من نمی‌توانم آنچه را که فهمیدم، ازش دست بردارم. این عمل تو خلاف است و همین عمل او را زمین زد. همین! نفس است.

چرا این می‌آید اینجا؟ برای چه؟ به تو چه ربطی دارد؟ منزل صاحبخانه دارد، دلش می‌خواهد این را راه بدهد. تو از نجف می‌آیی اینجا برای اینکه ببینی که چه کسی آمد و که رفت؟ این شد سلوک؟! این شد ارتباط؟ آن وقت می‌شود چی؟ همین بودن با اولیاء موجب بطلان است. می‌شود بطلان. می‌آید و می‌رود چیزی گیرش نمی‌آید. می‌آید و می‌رود حواسش این طرف و آن طرف است. می‌آید و می‌رود کی می‌آید اینجا و کی می‌رود؟ می‌آید و می‌رود به جای اینکه توجه کند.

بایزید بسطامی شش سال خدمت امام صادق علیه السلام بود سقایی می‌کرد. می‌رفت برای امام

علیه السلام و خانواده ایشان آب می آورد. آنها که از آب چاه مصرف نمی کردند. آب بیرون بود، یک جایی بود، چشمه‌ای، می رفتند از آنجا آب می آوردند. یا چاه‌هایی بود در بیرون مدینه که آبش مناسب برای شرب بود، از آنجا می رفتند می آوردند. سقایی هم یک شغلی بود. برای امام صادق علیه السلام سقایی می کرد و کار خودش را هم می کرد. بعد از گذشت شش سال امام صادق علیه السلام به او فرمودند که فلان چیز را بیاور از آن بالا. گفت کدام بالا؟ نگاه کرد دید بالای سرش یک فرو رفتگی در دیوار، یک کتابی بود. حضرت فرمودند این شش سال تو این را ندیدی؟ گفت از وقتی که آمدم چشمم به شما افتاد، دیگر جایی را ندیدم.

ببینید، چیست قضیه؟ شش سال غیر از صورت امام صادق علیه السلام ندیده. حالا امام صادق علیه السلام از اتاق می روند بیرون، شروع کند نگاه کردن. این چیست در اینجا برویم دست به آن بزنیم ببینیم چه کار می کند؟ مگر آمده در اینجا گچ دیوار را بخواهد نگاه کند؟ این دنبال امام صادق علیه السلام آمد یا دنبال اینکه چه فرشی افتاده، ستونش چیست، آن بالا چه خبره، پشت بام چه خبره؟ به دنبال چه آمد؟ حضرت فرمودند: دیگر کارت تمام است، برگرد برای بسطام و فرزند خودشان به نام محمد بن جعفر الصادق را همراهش فرستادند که الان قبر این دو در بسطام در شاهرود است. و بایزید وصیت می کند چون او زودتر از بایزید از دنیا رفته، که مرا در آستان او قرار بدهید. این می شود چه؟ این می شود کسی که ایامش را به بطالت نگذرانده. آمد و آن ملاک را گرفت و رفت و به جلو حرکت کرد.

الان این قضیه یادم آمد. یکی از شاگردان مرحوم آقا آمده بود پیش ایشان، یک سالی بودند. یک روز آن شخصی که این را فرستاده بود - که الان فرد معروفی هم است، همه هم می شناسند - به او گفته بود که رفتی اینجا، استفاده کردی، دیدی ایشان چقدر مرد محترمی است، چقدر مرد بزرگی است. ایشان موقعیتش، وضعیتش، ایشان فرش بیرونیش از فرشی که در اندرونی که طبقه پایین - آن موقع منزل خیابان هدایت بود که دو طبقه بود - فرش بیرونی خود را از فرش اندرونی تمیزتر و گرانتر قرار داده است! گفت من اصلاً در این یک سال چشمم به فرش نیفتاد ببایم این فرش بالا را نگاه کنم و فرش پایین را نگاه کنم. راست هم می گفت. آن موقع حالش خوب بود. آن موقع خوب بود. گفت من اصلاً نگاه به فرش نکردم، با اینکه زن بود، پایین هم رفته بود. حالا ببینم بالا چه جوری است و پایین.

ببینید! این طرز تفکر کجا و این کیفیت تفکر. ایشان این قدر فرد محترمی است که فرش بیرونی را برخلاف اندرونی برای سایر افراد قرار داده! - بیوت و سایر موارد که اطلاع دارند که آنها از این گلیم و از این چیزها و ... ولی نه. انسان وقتی که می آید باید آن ملاک اول را که با خود آورده، آن ملاک را تا آخر با خود نگه دارد. این خیلی مهم است. اگر می خواهیم در دام سلوک زدگی قرار نگیریم مسئله این است. دوم، به این و آن نگاه نکنیم. این چه می گذرد، آن کیست؟ کی می آید؟ او چه می گوید؟ چه شخصی هست؟ کی می آید و کی می رود؟ آیا ما راه خودمان را تشخیص دادیم یا ندادیم، همان را بگیریم و برویم جلو، تمام شد. بخواهیم معطل این و معطل آن بشویم عمر بر باد رفته.

در زمان مرحوم آقا اعتراض می کردند این همه افرادی که می آیند پیش مرحوم آقا، واقعاً همه اینها مستعد هستند؟ تو چه کار داری به اینکه مستعد هستند یا نه. تو مستعد هستی یا نیستی؟ اگر نیستی برو پی کارت. اگر هستی به دیگران چه کار داری. آقا می خواهد اصلاً سیاهی لشکر درست کند، به تو چه ربطی دارد؟ چه ربطی به تو دارد؟ تازه مگر خود ایشان نفرمودند، مگر من عرض نکردم در همان دو سال آخر حیات ایشان، بنده صحبت می کردم در منزل یکی از رفقا در مشهد، ایام آخر ماه صفر بود. ایشان هم در آن ایام از هر ده روزی یک روزش را شرکت می کردند در مجالس، حالشان مساعد نبود. نوارهای هر روز مرا ایشان گوش می دادند و بعد روز بعد اگر مسئله ای بود تذکر می دادند؛ اینجا اشتباه است، آنجا غلط است، اینجا تصحیح کن و آنجا را چه کن، تذکر می دادند. اتفاقاً آن روز خودشان هم در آن مجلس شرکت کردند و نمی دانم چه شد اصلاً یک مرتبه بدون اختیار بحث من آمد، من در آن موقع تا آن جایی که در نظر دارم راجع به ملاکات سلوک صحبت می کردم اگر اشتباه نکنم. که اول که وارد شدیم مرحوم آقا گفتند حالا از پیش برمی آیی این بحث را شروع کردی در ده روز یا اینکه خلق الله را به امان خدا رها می کنی. گفتیم که ما فعلاً وارد می شویم، اتفاقاً از آن اولی هم تجاوز نکردیم به بقیه نرسیدیم.

آن روزی که ایشان بودند، ما با هم برگشتیم، ظاهراً صحبت دیروز را ایشان توجه کرده بودند، گفتند فلانی شما در صحبت های خودت چرا این قدر مطلب را پایین می آوری؟ چرا مصداق تعیین می کنی؟ البته اسم نمی بردم، ولی جوری صحبت می کنی که آن افراد، آن مصداق را می شناسند. داعیه ای نداریم شما مطلب را کلی بگو، هر کسی فهمید فهمید و نفهمید هم نفهمید. گفتیم آقا اگر مصداق تعیین نکنم و پایین نیاورم، نمی فهمند و حمل بر این و آن می کنند. وقتی یک شخصی نمی خواهد مسئله را بفهمد ...

عجیب، یک دفعه یادم هست در یک جلسه عصر جمعه، ایشان راجع به یک قضیه مهم اجتماعی صحبت می کردند و دقیقاً نظر خودشان را واضح بیان کردند، یعنی هر کسی دو دوتا را می فهمید که دو دوتا می شود چهارتا نه شش تا، یعنی این قدر واضح، متنها تصریح نکردند، یعنی فقط تنها مطلبی که در کلام ایشان بود، این بود که ایشان تصریح به مسئله نکردند. وقتی که تمام شد ایشان که رفتند تجدید وضو کنند، من دیدم یک عده دارند به هم می گویند دیدید آقا نظر ما را گفتند! درست نظر خلافی که ایشان مطرح کردند، یعنی واقعاً هر کسی می گفت دو دوتا چهارتا نمی گفت دو دوتا هفت تا، یعنی به این حد مطلب روشن بود. ولی وقتی که ذهن کج است، وقتی که غرض دارد، وقتی که به بطالت می گذرانند، می آید پیش آقا ولی خط خودش را می رود، می آید پیش آقا ولی در محور تفکرات و کثرات حرکت می کند. لذا منتظر است ببیند کجا کلام، گوشه، کجا هست همان را بیاید و آن را بزرگ کند و به عنوان ایده ای که از طرف یک ولی خداست، مطرح بکند. اینها همه بطلان است.

ایشان فرمودند بله می دانم که مقصود تو چیست. ولی تو صحبت خود را به نحو کلی بکن. آن کسی که باید بفهمد می فهمد و آن کسی که نباید بفهمد نمی فهمد - عبارت ایشان است - هزار مصداق هم تعیین کنی باز

هم قبول نمی‌کند و نکردند. و ما این را بعد از حیات ایشان تجربه کردیم. مصداق تعیین می‌کنی می‌گویند نه! چراغ روشن است می‌گویند نه اصلاً خاموش است، خاموش است شما چه می‌گویید! بخ آدم چه بگویند به این. بعد ایشان این را هم فرمودند که: فلانی تو تصور نکن که اینهایی که اینجا هستند، همه اینها با ما هستند. غیر از چند نفر - دستشان را هم این‌طوری کردند - که اینها **کالجبل الراسخ** اند بقیه همه سیاهی لشکر هستند. عین عبارت ایشان است. گفتند تو کار خودت را بکن. حرف را کلی بزن. یک وقت سیاهی لشکر نشویم ها. سالک وقتی که می‌آید در راه خدا ملاک را نباید فراموش کند که برای چه آمده. به این و آن نباید نگه کند. قصدم این بود که امروز این مسئله را در آن حدی که مورد نظرم هست برسانم و تمام کنم. منتها با توجه به عدم تناسب حال، ان شاء الله وعده ما با رفقا برای جلسه بعد. امیدواریم که خداوند متعال به ما توفیق بدهد که بتوانیم همان‌طوری که بزرگان گفتند و عمل کردند و با عملشان به مقصود رسیدند ما هم با همان نیت و با همان توفیق بتوانیم همان را ادامه بدهیم.

اللهم صل علی محمد و آل محمد